

Minnesanteckningar Ölands Vattenråds Kunskapskväll 2018

Åtgärder mot övergödning på Öland – vad är gjort och vad finns kvar att göra?

Björn Folkesson från vattenrådets styrelse inleder kvällen med reflektioner över hur många åtgärder som är på gång och hur det senaste årets sommartorka har skapat idéer om åtgärder. Björn välkomnar Carina Pålsson och Elin Åberg från Länsstyrelsen.

Carina inleder med att berätta om tillståndet i Östersjön vilket är mer positivt än tidigare, kväve- och fosfortillförseln från land har minskat något. Tyvärr finns det dock fortfarande stora områden syrefria bottenar och internbelastningen av fosfor har ökat.

När det gäller Öland finns det tre vattenförekomster på Öland som har måttlig status: Hornsjön, Pelnabro och Strömmen, de andra vattenförekomsterna har måttlig (kustvatten) och otillfredställande till dålig status (övriga vattendrag).

Det som hände vid torrläggningen var en drastisk förändring av landskapet. Det var statliga pengar som bekostade avvattningen och det kulminerade 1930-talet. Till exempel är c:a 90-95% av Skånes våtmarker utdikade och kanaliserade och totalt har 3 000 000 ha våtmarker försvunnit i Sverige.

Öland har 210 markavvattningsföretag med arealen 33 000 ha på båtnadsområdena. Fördelen var att vi fick mer åkermark och ett mer konkurrenskraftigt jordbruk, nackdelen att vi fick kraftiga flödestoppar, större transport av näringsämnen, lägre grundvattennivå och mindre vatten i landskapet. Jan-Henrik Fallgren har vid en tidigare Kunskapskväll berättat att 6 000 ha av våtmarkerna är borta på Öland.

Hur behåller vi och utvecklar en hållbar livsmedelsproduktion? Idag finns 30 % av länets djurenheter och åkerareal på Öland. Vi behöver både bra vattenkvalitet och ett livskraftigt jordbruk.

Carina förklarar att det är viktigt att kartlägga var övergödningen kommer ifrån, vilka påverkanskällor som finns, för att kunna göra rätt åtgärder. Verktuget som Länsstyrelsen använder är modellberäkningar i PLC6. Där pekar resultatet på att det är hög andel av kväve och fosfor som är antropogen, det vill säga inte bakgrundsbelastning utan har ett ursprung i mänsklig aktivitet (enskilda avlopp, reningsverk och jordbruk).

I den senaste kartläggningen och bedömningen för att nå halter som motsvarar god status i vattenförvaltningen är resultatet att på Öland behöver utflödet av kväve reduceras med 10 % (100 ton) och fosfor reduceras med nära 50 % (6,8 ton). I vattendragen varierar åtgärdsbehovet mellan 20-150 kg fosfor/år. Tack vare att utsläpp av kväve har minskat har Helcoms (Helsingforskonventionen) beting minskat.

Kontakt

Samordnare Kristin Bertilius
Hemsida: www.vattenorganisationer.se/oland/
Bankgiro: 716-0419

Tel: 0485-88480
Adress: Box: 52, 387 21 Borgholm
Organisationsnummer: 802456-5338

E-post: kristin.bertilius@borgholm.se

Målet med åtgärdsarbetet är att återskapa funktioner i vattensystemet, inte att gå tillbaka till förindustriell tid. Samhällsekonomiskt är det viktigt att få tillbaka funktionerna, eftersom alla negativa följder av att våtmarker dikats ut är kostsamma. Översvämningar och torka kostar pengar. Stöd och tillsyn är de styrmedel som finns.

- ✓ Mötet konstaterar att en beräkning på vad skillnaden i utförd näring och jord (sediment) var före och efter utdikningen skulle vara både intressant och illustrativt.

Elin pratar om de stöd som finns och vilka projekt som pågår. LONA (lokala naturvårdsprojekt) i Kalmar län har tilldelats 30 miljoner kronor och Öland 7 miljoner. Det pågår en stor samverkan mellan föreningar och kommuner i LONA-projekten. LOVA (lokala vattenvårdsprojekt) omfattar just nu 7 miljoner kronor i länet och sex projekt pågår på Öland.

- ✓ Mötet konstaterar att det finns lite kunskap om eller hur mycket bevattningen höjer grundvattnet. Finns mycket lite kunskap om detta och kunskapsglappet skulle behöva fyllas.

Elin berättar vidare om åtgärder på Öland som är genomförda: Tömning av båtlatrin, musselodling, åtgärder som rör enskilda avlopp och reningsverk. Till exempel ger åtgärderna i reningsverk och enskilda avlopp ett minskat utsläpp med 3 ton fosfor och 38 ton kväve. Effekterna på de olika åtgärderna är schablonberäkningar och åtgärderna får bra effektivitet om dåliga enskilda avlopp kopplas till reningsverk.

Effekten av de åtgärder som genomförs på jordbruksmark är beroende av nederbörd temperatur, typ av jord och typ av gröda. För de åtgärder som ger minskat kväveläckage stöd i Landsbygdsprogrammet, till exempel vårplöjning, skyddszoner, med flera. Fosfor läcker både som partikelbundet (genom erosion) och i löst form. Åtgärder för minskat fosforläckage omfattar åtgärder som minskar ytavrinning, optimerad gödning (markkartering) eller dränering. Fosfor läcker mest från lerjordar och läckaget från öländska jordar är extra knepigt att räkna på då forskningen utgår från förhållanden och jordar på västkusten. Det positiva är den stora andel vallodling som finns på Öland.

En åtgärd som är ett styrmedel är att minska på fosforgivan vid tillståndsprövning om markkarteringen ger en hög P-klass. Att till exempel tillåta 15 kg fosfor/ha istället för 22 kg/ha. Länsstyrelsen arbetar också för att stöd för ökad lagringskapacitet utöver lagkrav ska ingå som investeringsstöd till nästa programperiod.

Mellan 2009-2014 restaurerades eller anlades 75 ha våtmarker. Våtmarker har många viktiga funktioner i landskapet: rena näring, minska torka, livsutrymme för olika organismer, utjämna flöden och fodertillgång vid torka. Länsstyrelsen följer upp anlagda våtmarker och det finns ett kunskapsglapp, eftersom forskning är fokuserad på västkusten. I fem våtmarker mäts in- och utflöde samt halter av kväve och fosfor för att se hur effektiva de är på att minska näringshalterna och vad som gör dem effektiva.

En skiss på en bra retentionsvåtmark visas: 20-30% av våtmarken djupdel 1-1,5 m 70-80% av ytan vegetationsdel solbelyst 0,2-0,3 m djup.

- ✓ Förmodligen ser öländska våtmarker ut tvärtom, de är grundast vid inflödet och djupast vid utflödet i sydost.

Länsstyrelsen ser ett behov att utveckla rådgivning och prövning av våtmarker med bevattningsfunktion och arbetar med skiss på hur sådana kan se ut.

I stora drag syns det att belastningen på Östersjön minskar, (genom bedömning av havsvattnet). Det är dock svårt att se trender i länets vattendrag. Effekterna är fördröjda och åtgärderna har långa verkningstider.

Provtagning på Öland. Länsstyrelsen vill mäta effekterna av åtgärder. Idag finns samordnad recipientkontroll, kommunal recipientkontroll i Borgholm, och kiselalger i Hornsjön, men i övrigt är det bara landmiljöer som övervakas. Den kommunala och regionala övervakningen och nationella övervakningen har också olika syften. Det går att söka LONA- och LOVA-stöd för uppföljning.

När deltagarna försett sig med fika satte de sig i mindre grupper för att diskutera tre frågor:

- Objekt för åtgärd?
- Vad kan vattenrådet bidra med?
- Vilken lokal kunskap finns och hur vi kan ta till vara på den?

Förslag som lyftes var:

- ✓ Runsberga mosse
- ✓ Linds mossen (ta bort startorven återskapa den ursprungliga alvarsjön)
- ✓ Dyestad-Björkerums våtmarkssystem
- ✓ riktade jordbruksåtgärder (de som ger mest nytta)

Elin fortsatte med att prata om hur åtgärdsarbetet ser ut framöver. Viktiga åtgärder är återskapa vatten i landskapet och riktade jordbruksåtgärder. LONA-våtmarker är en specialsatsning från regeringen till följd av de torra höstar och somrar som varit de senaste åren. Satsningen pågår mellan 2018-2020 och omfattar stöd för våtmarksåtgärder för 200 miljoner kronor/år. LFR startar ett åtgärdsprojekt med en åtgärdssamordnare 2020, på Länsstyrelsen finns en våtmarkssamordnare samt våtmarksrådgivning inom Greppa.

Genom Länsstyrelsen i Kalmar län kommer rådgivning för våtmarker i skogslandskapet under 2019.

Om man har en idé om åtgärd går det bra att ta kontakt med Länsstyrelsen för att göra en intresseanmälan för genomförande av projekt. Ett formulär för detta kommer att publiceras på Länsstyrelsens hemsida. Länsstyrelsen kollar läget, om finns stöd, och ger tips på andra saker som är bra att tänka på.

I december-januari ger Naturvårdsverket tre webinarier med våtmarkstema: skogsmark, jordbruksmark och tätort. Det första finns publicerat på Naturvårdsverkets kalendarium:

- Webinarium om anläggande och restaurering av våtmarker: Skogslandskapet, 12 december, 2018. [Länk till kalendariet](#).
- 15 januari webinarium anläggning och restaurering av våtmarker i jordbruksmark
- 29 januari webinarium anläggning och restaurering av våtmarker i tätort

Björn tackar Carina och Elin för deras medverkan och deltagarna för frågor och diskussioner.